

عنوان مقاله:

کاوشی در چالش‌های پارادایم «عقلانیت ابزاری» در اقتصاد متعارف (با ارائه دیدگاه «عقلانیت محدود با رویکردی جدید»)

محل انتشار:

دوفصلنامه جستارهای اقتصادی ایران با رویکرد اقتصاد اسلامی، دوره 20، شماره 39 (سال: 1402)

تعداد صفحات اصل مقاله: 23

نویسنده:

محمود دهقانی - استادیار، اقتصاد، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، ایران

خلاصه مقاله:

از میان عوامل مهم و موثر در اقتصاد متعارف، «عقلانیت» از جایگاه ممتازی برخوردار است. اقتصاددانان نظام سرمایه‌داری «عقلانیت ابزاری» را که متکفل تامین مطلوبیت، نفع و لذت شخصی و حداکثرسازی آن است، به‌مثابه پیش‌فرضی جایگزین ناپذیر در زیرساخت اقتصاد شناسایی می‌کنند. اکنون سخن بر سر آن است که آیا عقلانیت ابزاری رایج در اقتصاد نئوکلاسیک، به‌عنوان یکی از وجوه عقلانیت، می‌تواند ماموریت انتظاری خود را به سامان برساند؟ «عقلانیت محدود» هربرت سایمون، رویکرد به نسبت جدیدی است که به این پرسش، پاسخ منفی داده، خود را در نقش جایگزین مناسب مطرح می‌کند. آیا این رویکرد تازه، چالش‌های عقلانیت در نظام سرمایه‌داری را به دست فراموشی سپرده است؟ یا اینکه بنیان عقلانیت در تفکر سکولار دچار آسیب‌های اساسی است؟ فرضیه نگارنده این است که هر دو رویکرد (عقلانیت کامل و عقلانیت محدود) با بحران در زیرساخت خود مواجه هستند. شناخت دقیق ماهیت عقل و عقلانیت در انسان می‌تواند نارسایی‌های موجود در پارادایم پیش‌گفته را برطرف کند. نکته محوری فرضیه، افزون بر فاجعه‌آمیز بودن نگاه تک‌بعدی و با تفسیر خاص به مقوله عقلانیت، این است که عقل و به تبع آن عقلانیت را نمی‌توان بیش از پتانسیل ذاتی آن و دیگر عوامل محدودیت‌زا، مورد انکاء قرار داد؛ در این راستا، پنج نوع محدودیت برای نخستین بار و به‌عنوان دیدگاهی نوین (دیدگاه «عقلانیت محدود با رویکردی جدید») و با اتکاء به مبانی دینی و عقلانی، در این نوشتار احصا شده است.

کلمات کلیدی:

عقل، عقلانیت کامل، عقلانیت محدود، نفع شخصی، محدودیت‌های عقل و عقلانیت، علم اقتصاد

لینک ثابت مقاله در پایگاه سیویلیکا:

<https://civilica.com/doc/1977467>

